

СЕКЦІЯ 1

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТ–ЕКОНОМІКА–БІЗНЕС

*Калініна С. П., д-р екон. наук, професор,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
м. Київ*

*Давидюк Л. П., канд. екон. наук,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

ПЕРЕДУМОВИ КОНКУРЕНЦІЇ ЗА ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ: МОЛОДІЖНИЙ СЕГМЕНТ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний етап світогосподарського розвитку характеризується якісною зміною можливостей та умов задоволення попиту на працю, що в умовах інтернаціоналізації трудоресурсної сфери веде до посилення конкуренції за людські ресурси. Відповідно зростає важливість аналізу аспектів формування і розвитку міжнародного ринку праці, серед яких особливе місце належить молодіжному сегменту останнього як визначальному компоненту формування людського потенціалу та перспективного розвитку світової економіки.

У другій половині ХХ ст. спостерігається прискорений розвиток галузей, пов'язаних з формуванням людського капіталу (освіта, наука, культура, охорона здоров'я), причому центри продукування останнього є сконцентрованими в розвинутих країнах, де на їхнє функціонування витрачаються величезні обсяги коштів [1, с. 35]. Під впливом конкуренції за людський потенціал це призвело до певних зрушень в структурі міжнародної інтелектуальної міграції, про що мова піде нижче.

Конкуренція за людський потенціал є результатом підвищення вимог до якісних показників робочої сили, що у поєднанні з проявами останньої світової економічної кризи негативно вплинуло на збільшення показників безробіття на світовому ринку праці, динаміка абсолютних значень якого свідчить про негативну тенденцію перевищення не тільки кризових, а й докризових показників (2001 р. – 176,7 млн безробітних, 2014 р. – 201,8 млн). Незважаючи на певну стабілізацію рівня безробіття протягом 2012–2014 рр. (рівень безробіття був незмінним і становив 6 %), даний показник також є вищим за докризовий рівень (5,5 %).

Основний вплив на зростання чисельності і рівня безробіття, безумовно, спричинила світова економічна криза. За даними МОП, середні темпи зростання безробіття по країнах Групи-20 у березні 2009 р. становили 9,5 % (у порівнянні з 1,5 % у березні 2008 р.), загальна кількість безробітних у 2009 р. була на 23,6 % більше, ніж в аналогічному періоді 2008 р. Якщо обмежити часовий аналіз міжнародного ринку праці періодом настання кризи, то рівень безробіття в 31 країні з 34 держав (включаючи 16 з 17 країн Групи-20), за якими наявними є щоквартальні або щомісячні дані, за 2009 р. був вищим рівень, який спостерігався роком раніше [2, с. 114].

Щодо молодіжного безробіття, то відповідні показники в декілька разів перевищують рівень безробіття серед дорослого населення (13,1 % проти 4,6 % у 2014 р.), причому дана тенденція зберігалася протягом всього досліджуваного періоду (2001–2014 рр.). З урахуванням територіальних диспропорцій у рівні економічної активності молоді на міжнародному ринку праці, питання аналізу розвитку молодіжного сегменту ринку праці набуває особливої актуальності в контексті конкуренції за людський потенціал у світовому масштабі.

Важливість дослідження конкуренції за людський потенціал у молодіжному сегменті міжнародного ринку праці визначається також тим, що у світовій економіці зростає частка осіб старшого працездатного віку. Так, на сьогодні частка осіб у віці старше 65 років складає близько 17 %, до 2020 р. цей показник зросте до 20 %, а до 2050 р. – до 25–30 % загальної чисельності населення при стабілізації на рівні 50 % частки осіб старше 50 років [3, с. 241]. Відбулось це через те, що в розвинутих країнах упродовж 1960–2008 рр. спостерігалось майже двократне зниження коефіцієнта народжуваності, внаслідок чого нині неможливо забезпечити навіть простого відтворення населення. [4, с. 278–279]. Зокрема, в Європі до 2050 р. населення у віці старше 64 років може сягнути 51 % загальної чисельності населення. [2, с. 107].

При цьому рівень економічної активності молоді є значно нижчим за доросле населення (47,4 % проти 68,2 % у 2014 р.), а рівень безробіття серед молодих людей є майже втричі вищим за рівень безробіття серед дорослих (4,6 % проти 13,1 % у 2014 р.), що свідчить про те, що серед молодих безробітних, по-перше, низьким є рівень працевлаштування в країнах походження, по-друге, що серед даної категорії значною є кількість тих, хто належить до так званих «зневіренених» безробітних вже у молодому віці. Оскільки саме безробіття серед молоді, особливо високопрофесійної, що є найбільш мобільним сегментом ринку праці, утворює потенційні міграційні потоки, цілком закономірно є ситуація, коли в структурі обсягів трудової міграції спостерігається збільшення частки осіб з високим рівнем освіти і фахової підготовки.

Міграція висококваліфікованих кадрів в розвинуті країни (США, Великобританію, Німеччину, Францію тощо) стала характерним явищем другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Так, частка іноземців серед інженерів у США становить понад 10 %, лікарів – понад 20 %; близько 80 % студентів з неєвропейських країн, які навчаються в США, після навчання не повертаються на батьківщину. У Великобританії зосереджені лікарі індійського походження, частка яких становить приблизно 35 %, у Франції – фахівці з країн Північної Африки та Індокитаю [5, с. 74].

Зазначена ситуація спостерігається навіть за тих умов, що реформи в сфері освіти є центральним елементом європейської внутрішньої політики, а створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору декларується як один з основних напрямків діяльності ЄС. При цьому інвестиції в людський капітал визнаються пріоритетними на державному рівні, а стратегія навчання впродовж всього життя (*lifelong training*) є основоположною, оскільки дозволяє більш оперативно реагувати на зміни, наявні на ринку праці країн-членів ЄС-27 [1, с. 247].

Таким чином, в умовах, коли світовий ринок праці зазнає суттєвих трансформацій в контексті якісних структурних змін у сукупній робочій силі, рівні інтелектуалізації праці, рівні професійно-кваліфікаційної підготовки кадрів, територіальної мобільності робочої сили, значення молодіжного сегменту ринку праці кардинально зростає. Унаслідок демографічної асиметрії між економічно розвинутими країнами та рештою країн, у перших спостерігається зростання загального та структурного дефіциту робочої сили. Одночасно відбувається суттєве збільшення вимог до якості робочої сили та підвищення попиту на висококваліфіковану робочу силу, що призводить до зростання конкуренції за людський потенціал, перш за все, у високоінтелектуальному сегменті – серед осіб з високим рівнем освіти та фахової підготовки.

Найбільш активне зростання мобільності робочої сили спостерігається в молодіжному сегменті світового ринку праці, що призводить до інтенсифікації процесів міжкрайового переміщення робочої сили на сучасному етапі розвитку світової економіки та інтернаціоналізації трудових потоків, і спричиняє посилення конкуренції за людський потенціал у міжнародному масштабі. За таких умов актуалізується питання доцільності запровадження на міжнародному ринку праці компенсаторних угод за використання робочої сили іноземного походження з країнами-реципієнтами, що вимагатиме визначення перспективних напрямів вдосконалення відповідного нормативно-правового та інституційного забезпечення на наднаціональному та національному рівні.

Список використаних джерел

1. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право (Серія: Міграційні процеси у сучасному світі) / Ю. І. Римаренко. – К.: КНТ, 2007. – 640 с.
2. Калініна С. П. Розвиток міжнародного ринку праці: глобалізаційний аспект / С. П. Калініна, Ю. О. Гетьманенко, Л. П. Давидюк; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора С. П. Калініної. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 240 с.
3. Філіпенко А. С. Світова економіка / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. А. Рогач та ін. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.
4. Kapur D. Remittances: The New Development Mantra / D. Kapur. – NY, Geneva: UNCTAD, 2009. – G-24 DPS. – № 9.
5. Калініна С. П. Трансформація міжнародного ринку праці в умовах глобальних зрушень / С. П. Калініна, Ю. О. Гетьманенко, О. С. Гайдаш; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора С. П. Калініної. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 240 с.
6. Tremblay K. Student Mobility Between and Towards OECD Countries: a comparative Analysis / K. Tremblay // International Mobility of the Highly Skilled. – Paris OECD, 2009.